

KÜLÖNFÉLÉK.

A Magyar Prot. Irod. Társaság f. évi sept. 18. és 19-ik napjain tartotta meg évi közgyűlését Pozsonyban. A közgyűlés tagjait a pozsonyi ág. ev. egyház fogadta és látta el magyar vendégszeretettel. A rendező bizottság az ág. ev. egyház nevében a mi püspökünket is egy meleg hangu levélben hívta meg a közgyűlésre. Először történt ez. Úgy látszik, hogy a pozsonyi ev. egyház még most sem akar meghódolni az exclusivitásnak, a melynek szellemében a M. Prot. Irod. Társaság fogantatott. Jobban mondva megszületett. Mert fogantatásakor az exclusivitásnak még árnyéka sem mutatkozott. A Társaság megalapítására kibocsátott első felhívás aláírói között ott van az unitárius püspök és főgondnok neve is. De a megalakulást megelőzőleg a debreczeni pusztákról egy erős áramlat indult meg, mely az unitáriusoknak a Társaságból leendő kizárását hordta szét a protestans világban. Hálásan emlékszünk rá vissza most is, hogy e széláramlat ellen épen a pozsonyi ev. egyház kebeléből történt leghatározottabb ellenállás. De mindhiába. A felekezeties széláramlat már-már megsemmisítéssel fenyegette a Társaságot még embryójában. Az unitárius püspök esillapította le a hullámokat azzal, hogy az alakuló közgyűlésre bejelentette kilépését a Prot. Irod. Társaságból.

Mindezekre a szomorú emlékü mozzanatokra csak azért mutattunk rá, mert a mint tudjuk, a püspök ezekre hivatkozva mentette ki magát a rendező bizottság előtt, hogy bármennyire sajnálja, de ily előzmények után a közgyűlésen nem jelenhet meg. S csakugyan egyebet nem is tehetett, minthogy a pozsonyi ev. egyház szíves meghívását megköszönje. Mert miután a Társaság megalakulása óta semmi jelét nem adta annak, hogy az unitáriusokkal együtt akar működni a prot. egyházi irodalom terén, a meghívást elfogadni annyi lett volna, mint ráerőszakolni magát a Társaságra, vagy a mi még rosszabb lett volna, felujtani az ellenszenvet az unitáriusok ellen s esetleg kitegye magát annak, hogy a mit a Társaság megalakulásával szépen elhallgattak s félre tettek, a Társaságból való kilépését tartalmazó levelét felmutassák s megkérdézzék: ki írta ezt? Ennélfogva csak helyeselni lehet a püspök elhatározását, hogy valamint eddig, úgy ez alkalommal

sem kívánt részt venni a Prot. Irod. Társaság közgyűlésében. Minden esetre sajnos, hogy így van, de ennek nem mi vagyunk az okai.

A közgyűlés különben igen szépen és emelkedett hangulattal folyt le. A testvéri szeretet is több szónok részéről a legékeesebb kifejezést nyert. De a protestantizmus értelmezése ma sem látszik másnak lenni, mint a mi a Társaság megalakításakor volt. Ezen a közgyűlésen is csak két protestáns egyházzól volt szó. Hiszen ha nem akarnak minket is protestánsoknak ismerni, az ellen mi ép oly kevésbé tehetünk valamit, minthogy velünk együtt az ev. ref. és ev. ágost. hitvallású egyházak sem tehetnek semmit a róm. kath. egyház azon felfogása ellen, hogy az igaz kereszténységet csak ők képviselik. Mi azt hisszük, hogy mindenkinek magának van joga meghatározni azt, hogy ő magát kereszténynek és protestánsnak ismeri-e? Kiki magának áll, vagy esik, a mint a szent-írás mondja. Talán eljő az idő, a mikor mind többen belátják, hogy a testvériség az evangélium szerint nem egyházi, nem is dogmatikai, hanem erkölesi közösség. S e tekintetben bátrak vagyunk Renville-nek, a ki nek református és protestáns volta ellen talán protestáns testvéreinknek sincs kifogása, „A keresztény egység“ czimű, jelen füzetünk elején álló beszédét t. olvasónk figyelmébe ajánlani.

Az amerikai unitárius egyházközségek száma 1900-ban 459. Ebből 42 a tizenhetedik, 73 a tizennyolcadik, 80 a tizenkilencedik század első, 264 ugyan-e század második felében alapított; 31 egyházközséget fentartó családok száma meghaladja a 200-at; 94 egyházközségben a fenntartó családok száma 100 től 200-ig, 200-ban kevesebb 100-nál. Ha minden családot a férj, nő és 3 gyermekkel vesszük számításba az unitáriusok lélek száma, a kik valamely egyházközségbe be vannak kebezve s annak fenntartásához hozzájárulnak 175.000. Hányan lehetnek ezen kívül oly helyeken, a hol csekély számuknál fogva gyülekezetet nem alkothatnak, nem lehet tudni. Mert Amerikában a népszámlálásnál a vallás nem vétetik tekintetbe.

A kiket szívesen lát a Vatikán. E czimen a „Budapesti Napló“ oct. 12-iki számában a következőket írja: „Mecszoktuk már, hogy a Vatikán szívesen látja mindazokat, a kik a magyarság ellenségei. Sőt dédelgetni mer olyan egyházférfiakat is, a kiket a magyar király legszemélyesebb megróvása sujtott. A multban gyakran ismétlődtek az ilyen esetek, megütközéssel látjuk, hogy a kuria politikusai ma sem engednek indokolatlan régi ellenszenvükből s rábirják az agg pápát, hogy nyiltan tüntessen a magyar állameszme ellenségei mellett és nyiltan hegeszti be azokat a sebeket, a melyeket az országos érdekből származott királyi megróvás ütött *Strossmayer* (diakovári) és *Stadler* (serajevoi érsek) urakon. Azt kérdezzük immáron, hogy meddig fogja

a Vatikán ezt a magyarellenes játékot üzni s miért iparkodik oly lázason azon, hogy egész Magyarország a haza ellenségét lássa a római kuriában? Mi elmondtuk annak idején nézetünket arról, hogy mit jelentene *Strossmayer* és *Stadler* szivélyes fogadása a Vatikánban reánk magyarokra nézve. Akkor a bécsi nunciaturához közelálló helyről azzal az igérettel iparkodtak elesendesíteni a közfelháborodást, hogy hiszen ám jöjjön a két megrovott egyházfejedelem Rómába, majd ott megmondja nekik a pápa, hogy főpaphoz nem illő dolog az apostoli király akaratával ellentétbe helyezkedni és hazaellenes politikát hirdetni. A nunciatura nyilván küldött is ilyen értelmű felterjesztést Rómába, mert a bécsi nunciatura közelebből ismeri ezeknek a püspököknek magyarellenes üzelmeit, mint a kuria. De a felterjesztést úgy látszik *ad acta* tették a *propaganda fide* emberei s a velük egy huron pendülő jezsuiták, Rampolla politikai tanácsadói, s az eredmény az lett, hogy *Strossmayer* és *Stadler* eddig éppen semmi megrovásban nem részesültek Rómában, sőt mi több, a pápa a lehető legmelegebb szivélyességgel fogadta őket. Ezt a hírt a távíró egy más, még megdőbbenőbb hírrel kapcsolatban hozta hozzánk. A másik hír szerint a pápa kihallgatáson fogadta *Alice* toszkánai nagyhercegnőt és leányait s beszélgetésében a monarchia belső ügyeire térve át, a legkevésbé diplomatikus stílusban róta meg „a befolyásos, magasrangu férfiak gyávaságát“. Hogy kik ezek a férfiak, azt nem magyarázta meg a pápa, a támadás tehát nem is egyenes és nyílt, hanem jól kiszámítva olyan, hogy senki se emelhesse fel fegyverét a védekezésre. Ellenben kellemes frázissal gyarapítja meg a klerikális táborok szótárát.

Látnivaló, hogy megróvás igenis történt Rómában, de éle nem azokat érte, a kik okot adtak rá, hanem embereket, a kik nyilván a *Stadler-Strossmayer*-szövetkezet ellenlábasai. Hogy minő czélokot kerget a Vatikán ezzel a magyarfaló viselkedéssel, az a *propaganda* titka. De hogy ezt folytatván, majd kihuzzák alóla a gyékényt Magyarországon, az bizonyos“.

Mi ehhez csak azt tesszük hozzá, hogy meg kell csak nézni magában Magyarországon is, hogy a Vatikánnak kik a legkedveltebb emberei, kik szitják a kulturharcot, kik szolgálják a „*congregatio de fide propaganda*“ embereit, kik a jezsuiták szövetségesei, kik türelmetlenkednek és gyűlölködnek ez országban a nem-katholikusok ellen, az igazi magyar katolikus püspökök-e? meg kell csak nézni, tanulságos lesz azt megnézni, hogy kik a béke zavarói!

Tisza Kálmán beszédéből, melyet a dunántúli ev. ref. egyházkerület pápai gyűlésén tartott, közöljük a következőket:

A folyó évi márcziusi közgyűlés kezdetén jeleztem, hogy *a reactionárius áramlatok a külföldről hozzánk is kezdenek áthatolni* s ez azóta még nagyobb mértékben történt.

Nem régen hallottunk, különben általam minden irányban tisztelt férfiktól oly beszédeket, a melyek a mult sötét századok emléket árulták el. Ezekkel szemben meg kell tartanunk higgadtságunkat, nyugalomunkat, de az ily törekvéseket minden alkalommal erősen vissza kell utasítani, és talán ha hitfeleink körében ezek minden irányban elterjednek, még oda is hathatnak, hogy ezekben a hitbuzgóságot, a lelkesedést elevenebbé, tevékenyebbé alkossák, ha pedig ezen beszédek ezen irányzata jobban terjedve vagy tettlegességre vezetnének, vagy izgatássá fajulnának: az állami hatalomnak is közbe kell lépnie, mert hisz annak egyik legszentebb feladata a felekezetek közti békét az országban megvédeni. Azonban, midőn ezen ultramontán törekvésekkel szemben állást foglalunk, nagyon vigyáznunk kell arra, *hogy senkise hihesse, hogy egyáltalában a katholicismus s katholicus honpolgáraink ellen foglaltunk állást*. Hiszen a történelem tanusítja, hogy századokon keresztül az egyházunk életének is, de ez által a magyar állam biztonságának is kivívásában mindig együtt működünk.

Régebben voltak ultramontánok, a kik felekezetünket is üldözték és a történelem tanusítja ismét, hogy még a békésebb időkben is, ugy 1790—91-ben, mint a 40-es évek törvényhozásában azt, hogy a békekötéseken nyugvó jogaink, ha nem is teljességben, de oly mértékben valóban életbe léptek, hogy elég volt egyházunk fennmaradására és felvirágzására: saját buzgalmunkon kívül jó katolikus, de nem ultramontán hazafitársainknak köszönhetjük, sőt a legutóbbi időben is, midőn az abszolút hatalom önkormányzati jogainknak megsemmisítése utján akarta egyházunkat, ha nem is talán megsemmisíteni, de megbénítani, hitfeleinknek ez országban mindenütt kifejtett, igazán bámulatra méltó lelkesedésén és áldozatkészségén kívül épen annak is köszönhetjük, hogy a bajoktól menekültünk, mert a katolikusok jó hazafiak is mellettünk állottak.

Ha valaha, ugy most van szükség arra, nemcsak felekezetünkért, de még inkább hazánkért. Aztán mindnyájunknak, felekezeti különség nélkül közös érdeke, hogy a *mostani sötét áramlatokkal szembe álljunk és így azoknak terjedését mentől előbb teljesen megakadályozzuk*.

A hunyadmegyei unitáriusok sept. 30-án Déván istentiszteletet tartottak, szép számban gyűlve össze lelki szükségéik kielégítésére. Az elvett áldásokért való hálaadás ünnepe alkalmából kiosztatott

az urvacsora is, melyben mintegy 30-an vettek részt. Azután gyűléstek, megvizsgálták az egyházközségi ügykezelést, számvitelt, mely a legnagyobb pontossággal vezetetik; meghallgatták a gondnokság több előterjesztését és az évi díjak befizetésére nézve határozatot hoztak. Sándor Lajos főgondnoknak azt a jelentését, hogy ml. Simén György úr 60 koronát ajándékozott az egyh. községi pónztárba, a gyűlés örömmel vette tudomásul és hogy ezért hozzá köszönő irat intéztetett. Gyűlés után a tagok Kibédy Lajos tanár és neje vendégszeretetét élvezték, hol igazi magyaros ebédben volt részük. Estére pedig néhányan Marosnémetibe, gr. Kun Gézához voltak hivatalosak, hol a derék főúr és neje gazdag lakomát adtak, melyen jelen volt báró Jósika Lajos branyicskai birtokos is.

Belgiumban már sok év óta a klerikális párt tartja kezében az uralmat. Hogy milyen eredménnyel gazdálkodnak a klerikálisok, mutatják a következő adatok: Brüsszelben a katonai szolgálatra behívott újonczok közül 1500 nem tudott sem olvasni, sem írni. És csakugyan Brüsszelben 22000 iskolaköteles közül 3000 nem járt iskolába. Milyen lehet a népoktatás a vidéken? De a kolostoroknak e rendszer mellett jól megy dolguk. Az utóbbi tíz év alatt számuk 500-ról 2000-re, s a barátok és apácák száma 12000-ról 40000-re emelkedett. Az egyházi vagyon 240 millió forintról 800 millóra. Az egyházi vagyon nő, de azzal arányban a nép nyomora is.

Id. gróf Pálffy János alapítványa. Nevezetes alapítvány napjainkban az, melyet id. gróf Pálffy János tett, nemesak az alapítvány nagyságánál, hanem céljánál fogva is. Mikor a magyar klerikaliskok éppen abban járnak, hogy Budapesten olyan róm. kath. irodalmi társaságot alapítsanak, mely a szépirodalmat is klerikalissá tegye, melynek tagjai róm. katolikus regényeket és költeményeket irjanak és adjanak a közönség kezébe, előáll egy főúr és mintegy *három millió koronát* tesz alapítványul arra a célra, hogy a magyar középosztályhoz tartozó magyar érzelmű családok gyermekei valláskülönbség nélkül 700 koronát, illetve 1000 koronát tevő ösztöndíjakban részesüljenek, hogy a közép és felsőbb iskolákat végezhessék. Gróf Pálffy János pozsonymegyei birtokos és ott vannak azok a birtokok is, melyek alapítványát teszik, melyeknek jövedelméből minden évben száztiz 1000 koronás s vagy százötvenhét 700 koronás ösztöndíj fog kikerülni. Az ösztöndíjakat a magyar kormány pályázat útján fogja mindig a legméltóbb magyar családok gyermekeinek adni. Gróf Pálffy János a főrendiház tagja, 1871—1874-ig Pozsonymegye főispánja volt. 1884-ben a király valóságos titkos tanácsossá nevezte ki, 1896-ban az I. osztályu vaskorona rendet nyerte kitüntetésül. Most a nemzet elismerését. Tette nemes, hazafias nagy tett!

A budapesti unitárius egyházközség értesítője — szerk. Józán Miklós, lelkész --- 1897—99. évekről közöl adatokat. Minden ünnepen és vasárnapon d. e. rendes istentisztelet tartatik. A művelt egyh. tagok, úgy látszik, mind több buzgóságot kezdenek a vallásos gyakorlatokban mutatni. Urvacsorával a székely munkások részvétele folytán évről-évre többen élnek. Gróf Brunswick Gézáné 300 frt, Kerekes József 50 frtot adott kepeváltságra. Az angol unitárius társulat ad évenként 710 frt, az angol 600 frt, a magyar egyház 100 frt, Budapest főváros 500 frtot. Lelkek száma Budapesten: 740, a környékkel együtt: 1700. A vidéki egyh. községekben: Hódmezővásárhelyt Kovács József gondnok és neje Zimmermann Anna 2500 frt értékű telket és házat adtak tanítói laknak. Dr. Ormos Jenő 57 frttal járult az egyh. község többféle czéljaira. Lélekszám: 754. Mezőberényi fiók-egyház községben lélekszám 134. Dévaványaiban Gál Gergely és neje 35 frtos ezüstkelyhet ajándékoztak. Lélekszám 109. A polgárdi egyházközségben Császár János gondnok és neje az urvacsorához mindig kenyeret és bort adnak. Lélekszám 109. Hódmezővásárhelyi és polgárdi egyházközségekben 1899-ben püspöki látogatás volt. A vilonyaiban néhai Keresztes Pál veszprémi lakos érdeme, hogy ott imaház építtetett. Lélekszám 48. Magyar-Ládon és Seregélyesen lélekszám 129.

A vadházasságok ma is sok helyen szokásban vannak a nép-nél. Az 50-es évek tíz évi katonakötelezettsége hagyta hátra e rendellenes dolgot, mely ma a három évi katonakötelezettség mellett sem ment ki divatból. Némely vidéken épp feltűnően ismétlődik és szűkséges, hogy az egyházi férfiak akadályozó törekvését a közigazgatási hatóság is elősegítse. Udvarhelymegyében Demeter Dénes h. karácsonfalvi lelkész egyebek közt felolvasással is küzd e rossz szokás ellen.

A mandarin és tanítványa. És kibocsátá a mandarin egy tanítványát, hogy nemesitené az erkölcsöket, mert ezt kéré a tanítvány, hogy őt erre bocsássa ki.

És mikor a mandarin kitekint vala, látván láta és monda: Mit látok? te a pagoda oldalán ülsz és felfedező akarsz lenni, mit mindenki lát, a pagodán. Te más helyt jársz, de én tőled mást kérek számon.

Gyászhir. A Daniel családot nagy vesztesség érte. *Vargyasi Daniel Elek* felsőfehérvári unitárius egyh. felügyelő gondnok, Udvarhelyvármegye törvényhatósági bizottságának tagja és az olaszteleki takarékpénztár elnöke 43 éves korában és boldog házassága 3-ik évében oct. 11-én meghalt. A munkás és közügyekben buzgó férfi korai elhunytát mindenekelőtt fájjalja özv. Daniel Elekné, Diemár Irén és fia Daniel Elek. Id. Daniel Gábor ny. főispán, főrendiházi tag, a magyar unitárius egyház főgondnoka fiát, ifj. Daneil Gábor képviselőházi alelnök és Daniel Lajos birtokos testvérüket vesztették az elhunytban.

Épp most vesszük **gróf Kuun Géza** „*Ismereteink Tíbetről*“ című legújabb tudományos művét, mely a Magyar Tud. Akadémia kiadásában jelent meg, s melyet ismertetni fogunk.

